

Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 12 hallituksen esityksestä kemiallisten aseiden kehittämisen, tuotannon, varastoinnin ja käytön kieltämistä sekä niiden hävittämistä koskevan yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä sekä laiksi rikoslain muuttamisesta

Eduskunta on 28 päivänä lokakuuta 1994 lähettänyt ulkoasiainvaliokunnan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen n:o 247.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina apulaisosastopäällikkö Pekka Ojanen ja lainsäädäntöneuvos Ronald Wrede ulkoasiainministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Ilkka Rautio oikeusministeriöstä, ylitarkastaja Vappu Tervo ympäristöministeriöstä, pääsihteeri Matti Vuorio Maanpuolustuksen tieteellisestä neuvottelukunnasta, dosentti Marjatta Rautio Helsingin yliopiston Kemiallisen aseiden kieltosopimuksen valvontalaitokselta, osastopäällikkö Arto Jokinen Kemia-teollisuus ry:stä, yliproviisori Anu Suomela Lääkelaitokselta ja tohtori Erkki Kantolahti Puolustusvoimien tutkimuskeskuksesta.

Puolustusvaliokunta on eduskunnan päätöksen mukaisesti antanut esityksestä ulkoasiainvaliokunnalle lausuntonsa. Lausunto (PuVL 3) on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Käsiteltyään asian ulkoasiainvaliokunta esittää kunnioittavasti seuraavaa.

Hallituksen esitys

Esityksellä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi Pariisissa 13 päivänä tammikuuta 1993 tehdyn yleissopimuksen kemiallisten aseiden kehittämisen, tuotannon, varastoinnin ja käytön kieltämisestä sekä niiden hävittämisestä.

Yleissopimus on kattavin kansainvälisistä aseidenriisuntasopimuksista. Sen on tähän mennessä allekirjoittanut 159 valtiota. Yleissopimus sisältää täydellisen kiellon valmistaa tai käyttää kemiallisia aseita sekä yksityiskohtaiset määräykset, joiden avulla todennetaan yleissopimuksen noudattaminen sopimusvaltioissa. Yleissopimukseen liittyvät valtiot sitoutuvat hävittämään kaikki kemialliset aseensa määräajassa. Yleissopimuksen nojalla voidaan suorittaa tarkastuksia niin kemian teollisuuteen kuin sotilaskohteisiin.

Tarkastuksia suorittamaan perustetaan yleissopimuksella Kemiallisten aseiden kieltojärjestö OPCW.

Yleissopimus tulee voimaan 180 päivää sen jälkeen, kun 65 valtiota on ratifioinut sen. Esitykseen sisältyy lakiehdotus yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ja yleissopimuksen soveltamisesta sekä yleissopimuksen edellyttämiä rikoslain muutoksia koskeva lakiehdotus. Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan samana ajankohtana kuin yleissopimus.

Valiokunnan kannanotot

Käsiteltävänä olevan sopimuksen edelläkävijöitä ovat olleet vuoden 1907 Haagin rauhankonferenssissa hyväksytty myrkyllisten aineiden käyttökieltoa koskeva sopimus ja vuonna 1925 hyväksytty Geneven pöytäkirja tukehduttavien, myrkyllisten tai muiden samankaltaisten kaasujen sekä bakteriologisten keinojen käytön kiellosta sodassa.

Geneven pöytäkirjan osapuolena on tällä hetkellä 130 valtiota ja sillä on ollut huomattava merkitys kemiallisten aseiden kielloa koskevan kansainvälisen oikeuden kehittymisen kannalta. Sen puute on, että se kieltää valtioilta vain kemiallisten aseiden käytön, ei niiden hallussapitoa tai kehittämistä. Se ei siten voi estää kemiallisten aseiden leviämistä ja useat sen osapuolet ovat tehneet siihen varauksia.

Käsiteltävänä oleva kemiallisten aseiden kieltosopimus ei korvaa, vaan täydentää Geneven pöytäkirjaa. Sopimuksen määräykset kieltävät kemiallisten aseiden kehittämisen, tuotannon, hankkimisen, varastoinnin, säilyttämisen sekä niiden välilliset tai välittömät siirrot mille tahansa vastaanottajalle. Sopimus velvoittaa sopimusvaltiot hävittämään määräajassa kaikki olemassa olevat kemialliset aseensa ja niiden tuotantolaitokset.

Kemiallisten aseiden ongelman tämänhetkinen laajuus on arvioitavissa hallituksen esitykseen sisältyvistä tiedoista, joiden mukaan yli 20 maalla uskotaan nykyisin olevan hallussaan näitä aseita. Näistä vain kaksi eli Yhdysvallat ja Venäjä ovat vapaaehtoisesti ja julkisesti ilmoittaneet omistavansa näitä aseita. Lisäksi Irakin omistus on pystytty todentamaan Yhdistyneiden Kansakuntien suorittamin tarkastuksin. Iso-Britannia ja Kanada ovat luopuneet kemiallisesta aseesta ja hävittäneet varastonsa, Saksalta se kiellettiin toisen maailmansodan jälkeen.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että kemiallisten aseiden kieltoa koskevan yleissopimuksen allekirjoittamiseen johtanut neuvotteluprosessi oli pitkä ja vaikea. Sen jälkeen kun biologisten aseiden kieltö erotettiin Geneven aseidenriisuntakonferenssissa omaksi kokonaisuudekseen ja sitä koskeva sopimus allekirjoitettiin vuonna 1972, kesti yli 20 vuotta, ennen kuin kemiallisia aseita koskevasta sopimuksesta päästiin yksimielisyyteen. Neuvotteluja vaikeuttivat monenlaiset poliittiset erimielisyydet idän, lännen ja sitoutumattomien valtioiden välillä.

Valiokunnan mielestä sopimukseen pääsemisen on rohkaiseva osoitus edistyksestä aseidenriisunnassa, ja valiokunta korostaa pitkäjänteisen toiminnan välttämättömyyttä tällä alueella. Yleissopimuksen merkitys korostuu myös siksi, että se on ensimmäinen kansainvälinen aseidenriisuntasopimus, jonka tavoitteena on kokonaisuutena hävittäminen.

Valiokunta toteaa toisaalta, että yleissopimuksen allekirjoittaminen ei ole lopullisesti poistanut kemiallisten aseiden ongelmaa. Tällä hetkellä ajankohtainen tavoite on, että vähintään 65 valtiota ratifioi yleissopimuksen, jolloin se tulee voimaan. Tämän tavoitteen toteutuminen on valiokunnan saaman tiedon mukaan todennäköistä tämän tai ensi vuoden aikana. Tällä hetkellä 19 valtiota on ratifioinut sopimuksen, ja ainakin useiden länsimaiden odotetaan saavan ratifiointiprosessinsa valmiiksi tämän vuoden alkupuolella.

Valiokunta pitää erittäin valitettavana, jos suurvaltojen, lähinnä Yhdysvaltojen ja Venäjän, välillä viime aikoina ilmenneet epäluulot kemiallisia aseita koskevassa tietojen vaihdossa viivyttävät sopimuksen voimaantuloa. Tämä voisi heikentää mahdollisuuksia saada kiellon piiriin muita sen käytännön toteutumisen kannalta avainasemassa olevia valtioita, joilla epäillään olevan tällä hetkellä joko kemiallisia aseita tai suunnitelmia niiden tuottamiseksi.

Sopimuksen voimaantulon jälkeen kemiallisen aseiden kiellon toteutumiseen käytännössä on hyvät edellytykset sopimuksen kattavuuden kannalta, sillä allekirjoittajavaltioita on tällä hetkellä kaikkiaan 159. Paljon riippuu kuitenkin siitä, kuinka tunnollisesti sopimuksen osapuolet täyttävät sopimusvelvoitteitaan ja miten tehokkaasti sopimuksen täytäntöönpanoa kyetään valvomaan.

Sopimusvelvoitteiden täyttämisen valvonnalle on valiokunnan mielestä yleissopimuksen pohjalta hyvät edellytykset. Sillä luodaan kansainvälinen valvontamekanismi, kemiallisen aseiden kieltöjärjestö, jonka päämaja on Haagissa. Sopimusvaltioilla on velvollisuus antaa järjestölle yksityiskohtaiset ilmoitukset sopimuksen tavoitteiden kannalta merkityksellisistä toiminnasta kemian alalla. OPCW:n tarkastajat voivat suorittaa näitä ilmoituksia koskevia tarkastuksia.

Sopimusvaltioilla on lisäksi oikeus ehdottaa haastetarkastuksen toimittamista missä tahansa laitoksessa tai paikassa minkä tahansa toisen sopimusvaltion alueella lyhyellä varoitusajalla. Haastetarkastus on kemiallisen aseiden kieltosopimuksen innovatiivisimpia piirteitä.

Verrattuna vuonna 1968 allekirjoitettuun ydinsulkusopimukseen kemiallisten aseiden yleissopimuksella on se merkittävä etu, että se ei aseta valtioita eriarvoiseen asemaan. Millään sopimusvaltiolla ei ole oikeutta pitää hallussaan tai käyttää kemiallisia aseita. Tämä lisää valiokunnan mielestä mahdollisuuksia saada sopimuksen piiriin niitä kylmän sodan aikana sitoutumattomia valtioita, jotka sopimusneuvottelujen aikana vastustivat kaikkia järjestelyjä, jotka olisivat asettaneet sopimuspuolia eriarvoiseen asemaan.

Hallituksen esityksessä todetaan, että Suomella ei ole kemiallisia aseita eikä tarkoitusta hankkia niitä. Kemiallisten aseiden sopimuksella on Suomelle turvallisuuspoliittista merkitystä sen yleistä turvallisuutta lisäävän vaikutuksen johdosta. Esityksessä todetaan, että kemiallisten aseiden käyttö terrorismin välineenä on tulevaisuudessaakin mahdollista. Valiokunta pitää siksi perusteltuna, että suojelututkimus ja suojavarusteiden hankinta tämän mahdollisuuden vuoksi säilytetään Suomessa riittävällä tasolla.

Suomen kansallisena viranomaisena, joka edustaa maata OPCW:ssa ja huolehtii Suomen sisäisen valvonnan järjestämisestä, toimii esityksen mukaan ulkoasiainministeriö. Kansallisena valvontaelimenä, jonka tehtävänä on toimia ulkoasiainministeriön toimeksiannosta asiantuntijaviranomaisena kemiallisten aseiden valvontaa

koskevissa asioissa, toimii Helsingin yliopiston Kemiallisen aseiden kieltosopimuksen valvontalaitos.

Sopimuksen VII artiklan mukaan kunkin sopimusvaltion tulee valtiosääntönsä mukaisesti kieltää luonnollisia ja oikeushenkilöitä ryhtymästä toimintaan, joka on yleissopimuksen mukaan kielletty. Hallituksen esitykseen sisältyy siksi rikoslakiin tehtäviä muutoksia.

Yleissopimuksen velvoitteet eivät koske meihin ennen 1 päivää tammikuuta 1985 upotettuja kemiallisia aseita. Puolustusvaliokunta on lausunnossaan kiinnittänyt huomiota siihen mahdollisuuteen, että Itämereen toisen maailmansodan jälkeen upotetuista kemiallisista aseista aiheutuisi ympäristöhaittoja Itämeren rantavaltioille.

Asiaa käsitellyt Helsingin komission työryhmä on katsonut, että mainittujen ammusten nostamiseen ja hävittämiseen liittyvät riskit ovat paljon suurempia kuin olemassa olevat riskit, eikä sen vuoksi ole suositellut ammusten nostamista. Meren pohjassa osin hautautuneina olevista ammuksista ja niiden oletetusta rantaan ajautumisesta ei työryhmän käsityksen mukaan ole uhkaa ihmisille. Ammusten tarttuminen kalastajien trooleihin olisi sen sijaan erittäin vaarallista.

Ulkoasiainvaliokunta yhtyy puolustusvalio-

Helsingissä 12 päivänä tammikuuta 1995

kunnan käsitykseen, että Itämereen upotetuista kemiallisista aseista aiheutuvien ympäristöhaittojen vaara on pohjoismaisella ja Itämeren valtioiden laajemmalla yhteistyöllä torjuttava. Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että Itämeren kalastajille laaditaan yhteiset toimintaohjeet vahinkojen välttämiseksi.

Edellä olevan perusteella ulkoasiainvaliokunta, joka valtiopäiväjärjestyksen 45 §:n 3 momentin ja eduskunnan työjärjestyksen 24 §:n nojalla on valinnut varapuheenjohtajansa esittelijäksi antamaan tarpeellisia tietoja asiaa eduskunnan täysistunnossa käsiteltäessä, ehdottaa kunnioittaen,

että Eduskunta hyväksyisi ne Pariisissa 13 päivänä tammikuuta 1993 kemiallisten aseiden kehittämisen, tuotannon, varastoinnin ja käytön kieltämistä sekä niiden hävittämistä koskevan yleissopimuksen määräykset, jotka vaativat eduskunnan suostumuksen.

Samalla valiokunta ehdottaa,

että hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset hyväksyttäisiin muuttamattomina.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa varapuheenjohtaja Donner, jäsenet Haavisto, Jaakonsaari, Korkea-
oja,

Kuuskoski, Louvo, Mattila, Ollila, Tuomioja ja Vistbacka sekä varajäsenet Kalliomäki ja Malm-

EDUSKUNNAN
PUOLUSTUSVALIOKUNTA

Helsingissä

15 päivänä marraskuuta 1994

Lausunto n:o 3

Liite

Ulkoasiainvaliokunnalle

Eduskunta on lähettäessään 28 päivänä loka-kuuta 1994 hallituksen esityksen n:o 247 kemiallisten aseiden kehittämisen, tuotannon, varastoinnin ja käytön kieltämistä sekä niiden hävittämistä koskevan yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä sekä laiksi rikoslain muuttamisesta ulkoasiainvaliokuntaan valmis-televasti käsiteltäväksi samalla määrännyt, että puolustusvaliokunnan on annettava asiasta lausuntonsa ulkoasiainvaliokunnalle.

Asian johdosta ovat valiokunnassa olleet kuultavina lähetystöneuvos Irmeli Mustonen ja tp. lainsäädäntösihteerit Antti Pelttari ulkoasiainministeriöstä, pääsihteerit Matti Vuorio puolustusministeriöstä, vs. kaupallinen neuvos Tuula Kulovesi kauppa- ja teollisuusministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Ilkka Rautio oikeusministeriöstä, dosentti Marjatta Rautio Helsingin yliopistosta, professori Erkki Kantolahti Puolustusvoimain tutkimuskeskuksesta sekä osastopäällikkö Arto Jokinen Kemianteollisuus ry:stä.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi Pariisissa 13 päivänä tammikuuta 1993 tehdyn yleissopimuksen kemiallisten aseiden kehittämisen, tuotannon, varastoinnin ja käytön kieltämisestä sekä niiden hävittämisestä. Yleissopimuksen täytäntöönpanemiseksi ehdotetaan säädettäväksi erityinen laki, johon otettaisiin keskeisten yleissopimuksen sisältämien veloitteiden edellyttämät säännökset. Veloitusten täyttäminen edellyttää sekä rikoslain soveltamisalaa koskevan säännöksen että rangaistussäännösten täydentämistä.

Yleissopimus tulee voimaan 180 päivää sen jälkeen, kun 65 valtiota on tallettanut ratifioimisasiakirjansa Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerin huostaan. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan 14 valtiota on toistaiseksi ratifioinut sopimuksen. Lait ehdotetaan tulevaksi voimaan samanaikaisesti yleissopimuksen kanssa.

Yleissopimus on ensimmäinen kansainvälinen aseidenriisuntasopimus, jonka tavoitteena on

kokonaisen aseluokan hävittäminen, mitä valiokunta pitää sinänsä merkittävänä. Sopimuksen määräykset velvoittavat sopimusvaltiot hävittämään määrääjassa kaikki olemassa olevat kemialliset aseensa ja niiden tuotantolaitokset. Se sisältää myös yksityiskohtaiset määräykset sopimuksen täytäntöönpanon valvonnasta. Sopimuksella perustetaan Kemiallisten aseiden kieltöjärjestö, jonka päämaja sijaitsee Haagissa Alankomaissa.

Hallituksen esityksessä myönnetään, että kemiallisten aseiden käyttöä esimerkiksi terrorismissa ei voida täysin sulkea pois. Valiokunta katsoo, ettei tutkimusta kemiallisilta aseilta suojautumiseksi ole syytä lopettaa, joskin resurssit voidaan ajan myötä kohdentaa uudelleen. Suojautumiskyky on edelleen paras tapa vähentää houkutusta sopimusrikkomuksiin.

Samoin hallitus toteaa esityksessään, että yleissopimuksen veloitteet eivät koske meriin ennen 1 päivää tammikuuta 1985 upotettuja kemiallisia aseita. Suomelle ympäristövaikutuksia voi koitua Itämereen heti toisen maailmansodan jälkeen upotetuista kemiallisista aseista. Saadun selvityksen mukaan Itämereen upotettuja kemiallisia aseita käsitellyt Helsingin komission työryhmä on päätenyt siihen, ettei upotettuja aseita ole tarkoituksenmukaista nostaa. Puolustusvaliokunta katsoo, että upotettujen aseiden mahdolliset ympäristövaikutukset on selvitettävä perusteellisesti.

Valiokunta edellyttää, että sekä pohjoismaisella että Itämeren valtioiden laajemmalla yhteistyöllä huolehditaan siitä, että Itämereen upotetuista kemiallisista aseista mahdollisesti koituvat ympäristöhaitat voidaan torjua.

Edellä esitetyn perusteella puolustusvaliokunta esittää kunnioittavasti,

että ulkoasiainvaliokunta laatiessaan mietintöään ottaisi huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa Kasurinen, Laitinen, Laivoranta, Lindqvist, A.
ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Lamminen, Ojala, Pykäläinen, Rimmi, Seivästö ja Vihriälä.
varapuheenjohtaja Laakso, jäsenet von Bell,
